

לתת זה קל. לשנות-זה משהו אחר לגמרי

לקראת שבועות | מה מגילת רות מלמדת אותנו על צדקה אמיתית

מגילת רות מאירה באור יקררות דמויות שחרגו מהנורמה של הסובב אותן. בזכות האור הזה, הפכה המגילה להיות מקור השראה לכוחו של הטוב להביא לעולם את אור הגאולה.

אבל, כשאנחנו מנסים לבדוק מה מצבה של החברה כולה, כרקע לאור הזה, מתבררת לנו תמונה כמעט חסרת צבע, בוודאי נטולת הארה.

התמונה שעולה מן המגילה היא של חברה נורמטיבית ותורנית, בה כולם פועלים לפי הספר. יש מצוות "לקט שכחה ופאה" ולכן לעניים מותר ללכת אחרי הקוצרים וללקט. אבל מהו מעמדם של העניים? וחמור מזה - של העניות? בואו נצא לרגע לשדה לראות את פני הקוצרים. כמה יפה הוא בועז המאיר פניו לרות הזרה המלקטת אחר הקוצרים. אבל הקשיבו היטב לקולו:

הֲלוֹא צִוִּיתִי אֶת־הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נִגְעַר וְצִמְתִּי וְהִלַּכְתִּי אֶל־הַכֹּלִים וְשָׁתִיתִי מֵאֲשֶׁר יִשְׁאַבּוּן הַנְּעָרִים:

מה היו עושים הנערים לרות ללא פטרונותו של בועז? האם היתה לה הגנה מפני הטרדות הנערים הנטפלים לחסרת ישע? האם היו מזמינים אותה ביוזמתם לשתות מהמים ששאב הנער הממלא את הכלים?

הנה מסתובבת לרגליהם נערה יפה חסרת הגנה וכל אחד עובר ונוגע, כי אפשר. מצוות התורה של לקט לא משנה את מעמדו של העני אלא דואגת שלא ירעב. הרמב"ם העלה את הרף של מצוות הצדקה לקומה גבוהה יותר כשדרש:

"שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו, מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלוואה או עושה עמו שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאול, ועל זה נאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך, כלומר החזק בו עד שלא יפול ויצטרך".

כך פותח הרמב"ם במניית שמונה המעלות בצדקה. מעלה זו משמשת בעשייה החברתית הישראלית, והובאה למשל כציטוט באתר האינטרנט של מינהלת תכנית ויסקונסין (מהל"ב) על מנת להבהיר את חשיבות התכנית, שמטרתה למצוא עבודה למובטלים כרוניים. באופן דומה, היא משמשת את פרופ' ישראל אומן, זוכה פרס נובל בכלכלה לשנת 2006, בדברי ההמלצה שלו על עמותת פעמונים.

פניה של החברה נמדדים לא רק בשמירה על הנורמות (בהקשר המודרני אפשר להחליף את מצוות לקט שכחה ופאה לתשלום מיסים שנכפים על המתפרנס וחלקם נועדים לרווחת הנזקקים) אלא גם, ובעיקר, על היכולת להתאמץ מעבר ולייצר קומה חדשה של חסד עבור הנזקק, כך שיעמוד על רגליו ויהפוך להיות בעצמו חלק מחוסנה ועוצמתה של החברה, בהיותו מתפרנס בכבוד ולא נזקק לבריות.

הרצ צני לאו
תשפ"ו

הצעות לשיחה סביב שולחן החג

— בעקבות דבריו של הרב לאו —

המאמר של הרב לאו מזמין אותנו לא רק לקרוא, אלא לחשוב ביחד על משמעות הדברים. הנה מספר הצעות לשאלות שנועדו לפתח שיחה בנושא:

על עבודה וקהילה

- ◆ בועז דואג שרות תוכל ללקט. כלומר, שתוכל להשיג אוכל בכוחות עצמה. האם "עזרה שמאפשרת עצמאות" נראית שונה בעיניכם מ"עזרה שיוצרת תלות"? תנו דוגמאות מהחיים.
- ◆ הרמב"ם מזכיר גם שותפות ומציאת עבודה כחלק מהצדקה הגבוהה. האם אתם מכירים מישהו שעזר לאחר בדרך הזו ואיזה שינוי התאפשר בזכות עזרה זו?

על תכנון ועתיד

- ◆ רות לא חשבה רק על היום, היא בנתה עתיד. מה צריך כדי לעבור ממחשבה של "אני מסתדרת היום" לחשיבה של "אני בונה ביטחון לטווח ארוך"?
- ◆ אם הייתם יועצים כלכליים של נעמי ורות ברגע שחזרו לבית לחם - מה הייתם ממליצים להן לעשות דבר ראשון?

על החברה שאנחנו חיים בה

- ◆ אם הייתם צריכים לתרגם את "לקט, שכחה ופאה" לעולם של היום - מה היה שווה ערך?
- ◆ מה ההבדל בין לשלם מיסים כי חייבים לבין לתרום כי רוצים? האם שניהם מהווים "צדקה"?
- ◆ מתי קרה שהרגשתם שמישהו "החזיק אתכם" במובן שהרמב"ם מתאר - לא רק נתן, אלא ממש עזר לכם לקום?

על הסיפור במגילה

- ◆ החברה בתקופת רות שמרה על מצוות, אבל העניים עדיין היו תלויים בחסדם של אחרים. האם חברה שמקיימת את החוק אבל לא משנה את מעמד החלשים בה היא חברה צודקת?
- ◆ אם הייתם רות - צעירה, זרה, לבד - מה היה קשה לכם במעמד של בקשת עזרה? מה היה עוזר לכם להרגיש יותר בנוח?

על הצדקה - מה באמת עוזר?

- ◆ הרמב"ם מדרג את מעלות הצדקה: לתת אוכל זה מצוין, אבל לעזור למישהו לעמוד על הרגליים בעצמאות להמשיך חייו זה טוב יותר. האם אתם מכירים דוגמאות מהחיים שמחדדות את ההבדל הזה?
- ◆ מה עדיף לדעתכם: לתת כסף ישירות לנזקק, לתמוך בארגון שמסייע - או שיש דרך אחרת שלא חשבנו עליה?

על כסף, כבוד ועצמאות

- ◆ הרמב"ם אומר שהמעלה הגבוהה ביותר היא לעזור למישהו שלא יצטרך "לשאול לבריות". למה לדעתכם תלות כלכלית כל כך פוגעת בכבוד האדם? האם זה נכון תמיד?
- ◆ יש אנשים שקשה להם לבקש עזרה כלכלית גם כשהם ממש צריכים. מה גורם לבושה הזו וכיצד אפשר לשנות את המצב?

על הלוואות ומתנות

- ◆ הרמב"ם כולל הלוואה במעלות הצדקה. מה ההבדל בין לתת כסף כמתנה או תרומה לבין להלוות? איזו צורה שומרת יותר על כבודו של המקבל?
- ◆ האם הייתם מרגישים בנוח לבקש הלוואה מחבר קרוב? מדוע זה לפעמים קשה יותר מלפנות לגוף מקצועי?

פעמונים
מגלים אחריות